

ภาคผนวก ง.  
ประวัติเมืองเชียงตุงโดยย่อ

## ประวัตินครเชียงตุง<sup>๑</sup> โดยย่อ

ความเป็นมาของเชียงตุงเริ่มต้นด้วยตำนานเรื่องพระยาгахาม ที่กล่าวถึงชายเลี้ยงวัวในเมืองประจันตคามผู้ไร้สัจจะ จนโดนฝูงกาหลามไปปล่อยเกาะ หลังจากนั้นเมืองประจันตคามก็ถูกน้ำท่วม กลายเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ ตุงคฤาษีได้ใช้ไม้เท้าขีดเป็นรอยเพื่อระบายน้ำออกจากเมือง จนเหลือน้ำที่เป็นหนองตุงในปัจจุบันนี้เท่านั้น ชาวแพ้อ (ชาวจีน) ซึ่งติดตามตุงคฤาษีมาได้อาศัยอยู่ในดินแดนแห่งนี้ พวกเขาเรียกชื่อเมืองว่า **เชียงตุง** ตามนามของตุงคฤาษี โดยมีชื่ออีกหลายชื่อ คือ ๑) เมืองจันทวชิรคาม อันมาจากเจ้าเมืองชื่อ จันทวชิร ๒) ทัมมิลาบ ตามชื่อสระน้ำหลวง ๓) เมืองอ๋องปู้ ๔) เมืองเขมรัฐตุงคบุรี ตามเมืองที่มีความเกษมและชื่อที่ถูกกับนามกษัตริย์ ๕) เมืองเชียงตุง

### เชียงตุงกับเชียงใหม่เริ่มต้นบนรากฐานเดียวกัน

จุลศักราช ๕๙๑ (พ.ศ. ๑๗๗๒) พระยามังรายประพาสป่าและไล่กวางทองมาจนถึงเมืองเชียงตุง พระองค์เล็งเห็นภูมิประเทศที่พอพระทัย สั่งให้ข้าราชการบริพารสักรูปคนจุงหมาพาไถ่แบกธนูไว้เป็นที่ระลึก ต่อมาได้ให้ขุนคองและขุนล้งมาชิงเมืองจากชาวลัวะแต่ไม่สำเร็จจึงส่งมังคุดกับมังเคียนซึ่งเป็นชาวลัวะ มารบอีกครั้งหนึ่งก็รบชนะ ในชั้นแรกพระยามังรายให้มังคุดและมังเคียนครองเมือง ภายหลังเมื่อทั้งสองสิ้นชีวิต พระองค์ส่งเจ้าน้ำท่วมผู้เป็นราชบุตรไปปกครองเมืองเชียงตุงในฐานะบ้านพี่เมืองน้องกับเชียงใหม่

ต่อมาถึงสมัยท้าวแสนโอรสของท้าวแสนน้ำท่วม ได้ให้ความช่วยเหลือท้าวคำแสนผู้เป็นบุตรชายของขุนเคือ (ขุนเคือ: โอรสของพระยามังราย) แย่งอำนาจจากเจ้าแสนภูษัตริย์เชียงใหม่แต่ไม่สำเร็จ มิหนำซ้ำท้าวแสนโอรสยังสิ้นชีวิตในที่รบด้วย เชียงตุงจึงถูกลดฐานะให้เป็นเมืองขึ้นของเชียงใหม่ ครั้นพ.ศ. ๑๘๙๓ ท้าวผายุกษัตริย์เชียงใหม่ส่งโอรสคือเจ้าเจ็ดพันตูมาปกครองและพัฒนาเชียงตุงจนเจริญรุ่งเรืองทั้งในด้านอาณาจักรและพุทธจักร ความสัมพันธ์ระหว่างเชียงใหม่กับเชียงตุงจึงกลับมาเป็นแบบบ้านพี่เมืองน้องอีกครั้งหนึ่ง หลังจากสมัยของเจ้าอ้ายอ่อนและเจ้าแสนเหล็กโอรสของเจ้าเจ็ดพันตู สันนิษฐานว่าเชียงตุง ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของจีนเป็นระยะเวลาหนึ่ง

เชียงตุงกลับมาเป็นเมืองขึ้นของเชียงใหม่อีกครั้งในสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. ๑๙๘๔ - ๒๐๓๐) ซึ่งตรงกับสมัยของพระยาศรีสัตตธรรมราชาจุฬามณี ของเชียงตุง ความสัมพันธ์ถูกกระชับให้แน่นแฟ้นแบบพระสหาย ภายหลังการสิ้นพระชนม์ของพระยาศรีสัตตธรรมราชาจุฬามณี ซึ่งตรงกับ

<sup>๑</sup> สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ, ดร, **เจ้านาง**, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์แม็กพริ้นติ้ง, ๒๕๕๖).

ปลายสมัยอาณาจักรล้านนา กษัตริย์มีความอ่อนแอ เกิดปัญหาการกบฏของข้าราชการขุนนาง บุเรงนองกษัตริย์พม่าจึงสามารถยึดครองเมืองเชียงใหม่ได้ในสมัยของพระเมกุฎ เมื่อ พ.ศ.๒๑๐๑ อำนาจที่เชียงใหม่เคยมีเหนือเชียงตุงก็หมดสิ้นไป

### เชียงตุงยุคเป็นประเทศราชของพม่า

พ.ศ. ๒๐๗ เชียงตุงแสดงการยอมรับอำนาจพม่าอย่างเป็นทางการ แต่แม้จะอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า เชียงตุงก็มีอำนาจการปกครองตนเองอย่างเต็มที่หลังจากปฏิบัติหน้าที่ในฐานะประเทศราชเช่น การส่งเครื่องราชบรรณาการ การเข้าเฝ้าเมื่อถูกเรียกตัว การส่งไพร่พลไปช่วยทำศึกสงคราม การส่งรายได้จากภาษีอากร ผลประโยชน์จากป่าไม้ เหมืองแร่ เงิน ทอง หยก และบ่อพลอย เป็นต้น เชียงตุงตกเป็นเมืองขึ้นของพม่ารวม ๒๐๐ ปี โดยไม่ได้แสดงความขัดแย้งที่รุนแรงใดๆ

ต่อมาเมื่อพระยาภาววิละกอบกู้และยึดครองเมืองเชียงใหม่จากพม่าได้ ก็มีนโยบายเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง โดยการยกกองทัพไปตีเมืองต่างๆ ในรัฐฉาน รวมทั้งเชียงตุง แล้วกวาดต้อนผู้คนจากเมืองเหล่านั้นเข้ามาไว้ในเชียงใหม่ นอกจากนั้นแล้ว พระยาอุปราชมลลังกา น้องชายของพระยาภาววิละยังได้ส่งขุนนางไปเกลี้ยกล่อมเจ้าฟ้าศิริชัยของเชียงตุงให้เข้ามาสวามิภักดิ์ต่อเชียงใหม่ จนพระองค์ยอมนำเจ้านายไพร่พลหลายร้อยครอบครัวอพยพเข้ามาอยู่ในเชียงใหม่

เจ้ามหาพนานซึ่งตั้งตัวเป็นอิสระอยู่ที่เมืองยางถูกพม่าโจมตี ในพ.ศ.๒๓๕๔ จึงขอความช่วยเหลือจากเชียงใหม่ แต่เชียงใหม่ก็ไม่สามารถต้านทัพพม่าได้ เจ้ามหาพนานจึงยอมรับข้อเสนอของพม่าที่ว่า จะให้พระองค์เป็นเจ้าฟ้าครองเมืองเชียงตุง ในฐานะประเทศราชของพม่า เมื่อ พ.ศ.๒๓๕๖

### ศึกเชียงตุง และเชียงใหม่

ในขณะที่เชียงใหม่เป็นเมืองประเทศราชของไทย เชียงตุงก็เป็นเมืองประเทศราชของพม่า แม้ว่าไทยกับพม่าจะมีความบาดหมางกัน แต่ต่างฝ่ายก็มีนโยบายต่อประเทศราชเหมือนกัน คือเพื่อเป็นเกียรติภูมิและเพื่อเป็นปราการป้องกันดินแดนภายในของตน ในช่วงนั้นความสัมพันธ์ระหว่างเชียงตุงกับเชียงใหม่อยู่ในลักษณะชะงักงัน และเกิดการรบกันถึงสามครั้ง แต่แม้จะได้รับความช่วยเหลือจากกรุงเทพฯ แต่เชียงใหม่ก็ไม่สามารถเอาชนะเชียงตุงได้

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง อังกฤษยึดครองพม่าได้ เมื่อ พ.ศ.๒๔๒๙ ส่วนเชียงใหม่ก็มีข้อบาดหมางกับอังกฤษ เกี่ยวกับผลประโยชน์ด้านป่าไม้จนมีคดีความกัน อังกฤษจึงสนับสนุนให้ไทยมีบทบาทในการปกครองล้านนาได้อย่างเต็มที่ ไทยได้เข้าควบคุมการติดต่อกับต่างประเทศของเชียงใหม่ถึงกับมีข้อห้ามเจ้านายพื้นเมืองแต่งงานกับคนต่างชาติ

อังกฤษเข้าปกครองเชียงตุงในพ.ศ. ๒๔๓๓ โดยยอมรับอำนาจอธรรมนิยมตามประเพณีของเจ้าฟ้า แต่จะรักษาความสงบและควบคุมการติดต่อกับต่างประเทศ ฉะนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างเชียงใหม่กับเชียงตุง จึงถูกควบคุม การติดต่อกันทุกกรณีต้องผ่านข้าหลวงอังกฤษเท่านั้น

### เชียงตุงภายใต้การปกครองของรัฐบาลไทย

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ไทยลงนามสนธิสัญญาพันธมิตรกับญี่ปุ่น ยังผลให้ต้องประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกาตามญี่ปุ่นไปด้วย กองทัพไทยภายใต้การนำของพลตรีผิน ชุณหะวัณ จึงต้องรับหน้าที่ตีเมืองเชียงตุงซึ่งอยู่ในบังคับของอังกฤษ โดยกองทัพไทยสามารถยึดเมืองเชียงตุงได้ในวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๔๘๕ รัฐบาลไทยอ้างความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ปกครองเชียงตุงเป็นจังหวัดหนึ่งของไทยโดยใช้ชื่อว่า “สทรรัฐไทยเดิม”

### ระบบเจ้าฟ้าล่มสลาย

สงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุดลง รัฐบาลไทยต้องมอบเชียงตุงให้แก่สหประชาชาติ อังกฤษเข้าไปมีบทบาทต่อพม่าและเชียงตุงอีกครั้งหนึ่ง พม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษ เมื่อวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๑ เชียงตุงถูกรวบให้อยู่ภายใต้การปกครองของพม่า ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ นายพลเนวิน ผู้นำของพม่า ได้ทำการรัฐประหารและใช้ระบบสังคมนิยมปกครองประเทศ เชียงตุงซึ่งเคยมีเจ้าฟ้าราชวงศ์เม็งรายเชียงตุงปกครองมาทั้งหมด ๔๓ รัชกาล ตั้งแต่เจ้าฟ้าองค์แรกคือเจ้าน้ำท่วม จนถึงเจ้าฟ้าองค์สุดท้ายคือเจ้าฟ้าจายหลวงต้องสิ้นสุดลง

หอหลวงที่เจ้าฟ้าก้อนแก้วอินแถลง เจ้าฟ้าองค์ที่ ๔๐ สร้างขึ้นมาให้เป็นที่พักของพระองค์ พระมารดา ขายา ราชบุตรราชธิดา และพระประยูรญาติ ด้วยหวังว่าทุกคนจะร่วมกันสืบราชวงศ์เม็งรายเชียงตุง ให้อยู่คู่กับเมืองเชียงตุงตลอดไปถูกทำลายล้างจากรัฐบาลทหารพม่า เมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๔ เชียงตุงดินแดนแห่งศิลปวัฒนธรรมที่เคยปกครองด้วยระบบเจ้าฟ้า ที่ผู้คนทั้งหลายเรียกว่า "เมืองขึ้น" ตามชื่อแม่น้ำขึ้น ไม่ว่าคนชาติพันธุ์ไหนที่มาอาศัยอยู่เมืองเชียงตุง จึงถูกเรียกว่า "ชาวเมืองขึ้น" กลายเป็นเพียงหน้าหนึ่งในประวัติศาสตร์ชนชาติไทให้เราได้เรียนรู้กัน